

Vroegmoderne tijd

Een uitspraak van Leonardo da Vinci (1452-1519):

"Ervaring is steeds de leermeesteres geweest van al wie goede geschriften heeft nagelaten."

2p **6** Leg uit dat deze uitspraak kenmerkend is voor de Renaissance.

In 1531 besluit Karel V drie Collaterale Raden in de Nederlanden in te stellen. Dit besluit past bij een kenmerkend aspect van die tijd.

3p **7** Noem dit kenmerkend aspect en geef met het voorbeeld van één Collaterale Raad aan, waardoor dit besluit van Karel V hierbij past.

Gebruik bron 4.

In het jaar waarin deze tekst wordt geschreven valt de Pacificatie van Gent uiteen.

2p **8** Leg uit dat deze bron een oorzaak voor dit uiteenvallen illustreert.

Gebruik bron 4.

Een bewering:

De opstellers van het Plakkaat van Verlatinge zullen het eens zijn geweest met de strekking van deze tekst.

2p **9** Leg uit of deze bewering juist is.

In 1618 besluit een calvinistische kerkvergadering dat er een nieuwe Bijbelvertaling moet komen op basis van de oorspronkelijke teksten. De Staten-Generaal betalen later de kosten van deze 'Statenvertaling'.

- 2p 10 Leg uit dat de Staten-Generaal dit besluit waarschijnlijk namen om de binnenlandse problemen van de Republiek in die tijd te verminderen.

Gebruik bron 5 en bron 6.

Een historicus komt bij deze twee foto's van kerkgebouwen in Amsterdam tot de volgende beweringen:

- 1 'Ons' Lieve Heer op Solder' is een goede illustratie van de godsdienstpolitiek van de Republiek.
- 2 De bouw van de Sint Nicolaaskerk laat zien dat aan het eind van de negentiende eeuw deze politiek door Verlichtingsideeën is veranderd.

- 4p 11 Ondersteun beide beweringen, telkens met een verwijzing naar de daarbij passende foto.

In 1691 verscheen in de Republiek het boek *De betoverde wereld* van de predikant Balthasar Bekker. Het boek was een reactie op een pauselijke oorkonde uit 1584 over magie en hekserij. In zijn boek kwam Bekker na bestudering van de Bijbel en geschriften uit de oudheid tot de conclusie dat bezetenheid, wonderen en de duivel waarschijnlijk niet bestaan.

- 3p 12 Licht dit toe door:

- uit te leggen dat Bekker in de traditie van de wetenschappelijke veranderingen van zijn tijd stond en
- aan te geven waarom zijn opvattingen verwant gevonden werden aan de ideeën van Spinoza.

Gebruik bron 7.

Een interpretatie:

Volgens abbé Bernier is de handelwijze van de revolutionairen niet in overeenstemming met het sociaal contract volgens Locke.

- 4p 13 Licht deze interpretatie toe door:

- (zonder bron) een omschrijving te geven van het idee van het sociaal contract volgens Locke en
- duidelijk te maken dat volgens Bernier de revolutionairen op religieus gebied niet handelen in overeenstemming met het sociaal contract en
- duidelijk te maken dat volgens Bernier de revolutionairen op politiek gebied niet handelen in overeenstemming met het sociaal contract en
- te verklaren waarom Bernier juist het idee van het sociaal contract gebruikt om kritiek te leveren op de revolutionairen.

De 'Wet Le Chapelier' moest in 1791 een ideaal van de Franse Revolutie bewerkstelligen en werd in de negentiende eeuw gebruikt om vakbonden te verbieden.

3p 14

Licht dit toe door:

- de kern van de wet weer te geven en
- het ideaal te noemen dat er in 1791 mee beoogd werd en
- duidelijk te maken waardoor deze wet in de negentiende eeuw de socialisten tegenwerkte.

Alexis de Tocqueville (1805-1859) was een Franse aristocraat, politiek filosoof en staatsman, die in 1856 een studie publiceerde over de Franse Revolutie. Hierin trekt hij de volgende conclusies:

- 1 Het gevaarlijkste ogenblik voor een slechte regering breekt aan op het moment dat zij begint zich te hervormen.
- 2 Het volk is vandaag de verklaarde vijand van alle onderworpenheid en morgen bereid om weer te dienen met de grootst mogelijke hartstocht.

4p 15

Ondersteun elk van deze conclusies met een daarbij passende gebeurtenis uit de (voorgeschiedenis van de) Franse Revolutie.

Vroegmoderne tijd

bron 4

In 1579 vonden er in Keulen vredesonderhandelingen plaats tussen vertegenwoordigers van de opstandige gewesten en Filips II. Tijdens de onderhandelingen werd er een tekst gepubliceerd met als titel: *Korte uiteenzetting over de vredesonderhandelingen die nu plaatsvinden te Keulen*. Een fragment daaruit:

Sinds mensenheugenis hebben de Staten het gehele volk van de Nederlanden vertegenwoordigd met het doel om zijn rechten te verdedigen en het in vrede en rust te behouden, en ook om het tegen iedereen, zelfs tegen de eigen vorsten, te behoeden voor wreedheid, geweld en onderdrukking. (...) In de Nederlanden hebben de Staten altijd zoveel gezag en aanzien gehad dat de hertogen en vorsten geen veranderingen konden doorvoeren zonder uitdrukkelijke instemming van de Staten in zaken die betrekking hebben op de soevereiniteit, zoals: het heffen van belastingen op zout of andere belastingen, het slaan van nieuwe munten of het nemen van beslissingen over oorlog en vrede. (...) Het is overduidelijk dat de Staten het recht hebben de wapens op te nemen tegen vorsten die de grenzen van hun bevoegdheden te buiten gaan en openlijk tirannie bedrijven. (...) Het is onzinnig te beweren dat de koning (...) in de kwestie van de religie zijn wil op kan leggen. (...) Zijn de Staten niet opgericht om al hun macht en de hulp van hun burens in te zetten, zelfs een andere vorst als heer te nemen, in plaats van zo'n barbaarse beslissing te accepteren?

bron 5

Een foto van de Oudezijds Voorburgwal in Amsterdam:

Toelichting

In 1661 koopt Jan Hartman het grachtenpand dat op de foto tweede van links staat. Hartman laat de zolder ombouwen tot schuilkerk, waarin de rooms-katholieke eredienst wordt gehouden. Het pand wordt 'Ons' Lieve Heer op Solder' genoemd en is tot 1887 een belangrijke rooms-katholieke kerk in het centrum van Amsterdam.

bron 6

Een foto van de Prins Hendrikkade in Amsterdam:

Toelichting

De Sint Nicolaaskerk is gebouwd tussen 1884 en 1887 en is vanaf die tijd de belangrijkste rooms-katholiek kerk in het centrum van Amsterdam.

bron 7

In 1793 breekt in de Vendée, een landstreek aan de westkust van Frankrijk, een opstand uit tegen de Revolutie. In een *Verklaring aan de Fransen* legt de geestelijke abbé Bernier uit waarom de bevolking in opstand komt:

De hemel heeft zich uitgesproken voor de heiligste en rechtvaardigste zaak. (Ons) teken is het heilige teken van het kruis van Jezus Christus. Wij kennen de ware wil van Frankrijk, die onze wil is, namelijk voorgoed ons heilige apostolische en rooms-katholieke geloof te herstellen en bewaren. Het is de wil een koning te hebben die naar binnen als vader en naar buiten als beschermer zal optreden (...)

Patriotten, onze vijanden, jullie beschuldigen ons ervan ons vaderland omver te werpen door middel van een opstand, maar jullie die alle principes van de religieuze en politieke orde ondermijnen, waren de eersten die verklaarden dat opstand de heiligste plicht is. Jullie hebben religie vervangen door atheïsme, wetten door anarchie, de koning die onze vader was door mannen die tirannen zijn. Jullie verwijten ons religieus fanatisme, terwijl jullie zogenaamde vrijheid tot de meest extreme straffen heeft geleid.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.